

FUNKCJONOWANIE SIŁ ZBROJNYCH RP W SYTUACJACH KRYZYSOWYCH

FUNCTIONING OF THE POLISH ARMED FORCES IN CRISIS SITUATIONS

Aleksandra KAZURO

Wojskowa Akademia Techniczna

Abstrakt. Celem artykułu jest analiza zaangażowania Sił Zbrojnych RP w przeciwdziałanie sytuacjom kryzysowym. Zdefiniowano sytuację kryzysową oraz przedstawiono podstawy prawne działań prowadzone przez Siły Zbrojne. Zaprezentowano funkcjonowanie Sił Zbrojnych RP z punktu widzenia fazy reagowania i fazy odbudowy. Ponadto poruszony został także aspekt praktycznego wykorzystania Wojskowych Jednostek Odbudowy na obszarze Polski.

Abstract. The article is devoted to the issues and activities of the Polish Armed Forces during the crisis situations. The crisis situation is defined here and described based on the legal basis and the activities carried out by the Polish Armed Forces was presented. The functioning of the Polish Armed Forces was presented from the point of view of the response and reconstruction phase. In addition, the aspect of the practical use of Military Reconstruction Units in Poland was also discussed.

Słowa kluczowe: sytuacja kryzysowa, siły zbrojne, bezpieczeństwo, współdziałanie

Keywords: crisis situation, armed forces, security, cooperation

Wstęp

Celem artykułu jest przedstawienie zadań wykonywanych przez Siły Zbrojne RP podczas sytuacji kryzysowych. Jedną z istotnych funkcji państwa jest zapewnienie społeczeństwu podstawowych warunków do ochrony przed realnymi zagrożeniami, związanymi z występowaniem klęsk żywiołowych bądź innych podobnych zdarzeń, które są powodowane siłami natury lub awariami technicznymi, a także wynikające z działań zbrojnych (Duczmał, Pokusa 2009, s. 72).

Dobrze przygotowane społeczeństwo powinno być gotowe do działania w różnych sytuacjach, natomiast obowiązkiem administracji publicznej jest posiadanie ściśle zgodnych do każdej sytuacji rozwiązań systemowych, tj. odpowiedniego prawa oraz sił i środków, które pozwalają na skuteczne zarządzanie kryzysowe.

Podczas zagrożenia życia i zdrowia ludzi szczególnie sprawnie muszą funkcjonować służby powołane do jego ratowania i ochrony. System bezpieczeństwa wewnętrznego opiera się na zasadach zarządzania działaniami i ich koordynacji w sytuacji kryzysowej.

Siły Zbrojne RP w reagowaniu na zagrożenia i przeciwdziałaniu im w ramach zarządzania kryzysowego muszą być przygotowane na wiele scenariuszy sytuacyjnych. Sytuacje i zdarzenia, z którymi obchodzą się żołnierze, są często nagłe i noszą znamiona sytuacji kryzysowej.

Pojęcie sytuacji kryzysowej

Społeczeństwa są prześladowane nie tylko przez zdarzenia o charakterze konfliktowym, ale również są nękane przez złe efekty rozwoju kulturowego i wpływ człowieka na otaczające środowisko oraz przez katastrofy naturalne. Zjawiska tego rodzaju są mniej przewidywalne oraz powodują zwiększone zagrożenie. Od lat dziewięćdziesiątych XX wieku duże znaczenie zyskuje profesjonalizm opanowania skomplikowanych zdarzeń kryzysowych, który odpowiada interesowi narodowemu ze względu na różne rodzaje zjawisk kryzysowych.

Sytuacja kryzysowa to zespół okoliczności wewnętrznych i zewnętrznych, w jakich znajduje się dany podmiot, określona dziedzina jego działalności lub jego część, wpływających na jego przebieg w taki sposób, że zaczyna się w nim i jest kontynuowany cykl zmian, w wyniku czego dochodzi do utraty możliwości kontroli nad tokiem wydarzeń i zachwiania równowagi albo nasilenia zagrożeń jego interesów (Kitler, Skrabacz 2010, s. 82.).

Przez sytuację kryzysową należy rozumieć „sytuację wpływającą negatywnie na poziom bezpieczeństwa ludzi, mienia w znacznych rozmiarach lub środowiska, wywołującą znaczne ograniczenia w działaniu właściwych organów administracji publicznej ze względu na nieadekwatność posiadanych sił i *środków*” (Dz.U. z 2007 r. Nr 89, poz.590, art. 3, 1).

Sytuacja kryzysowa posiada następujące cechy:

- sytuacją kryzysową jest każdy kryzys,
- sytuacja kryzysowa podzielona jest na fazy: przedkryzysową, kryzys i pokryzysową.

Przez podjęcie niestosownych czynności zapobiegawczych można doprowadzić do kompletnego rozwiązania organizacji lub do odmiennego poziomu jej działalności, do wojny, jak również do innej sytuacji kryzysowej.

Sytuacja kryzysowa występuje w przypadku, kiedy:

- dany podmiot przekroczy uznaną i aprobowaną fazę zagrożeń oraz nastąpi wzrost niebezpieczeństwa,
- rozstrzygnięcie występującej sytuacji nakazuje specjalnej działalności oraz uzupełniających sił i środków,
- podjęte działania są zaniechane i mogą doprowadzić do narastania zdarzenia.

Sytuacja kryzysowa występuje, gdy organy państwowe zwracają się do społeczeństwa o pomoc w celu przeciwstawienia się skutkom i w celu ich usunięcia oraz zaangażowane są siły ratowniczo-porządkowe (Kozłowski 2008, s. 12).

Sytuacje kryzysowe posiadają cechy wspólne, do których kwalifikujemy: zaskoczenie i presję czasu, niepewność oraz niewystarczającą ilość informacji, pojawienie się paniki, utraty kontroli nad sytuacją, nienadążanie systemu z reakcją na realne bądź odczuwalne wydarzenia, które są coraz bardziej niebezpieczne (Kaczmarczyk, Falecki 2014, s. 85).

Podstawy prawne działań SZ RP

W polskim systemie prawnym nie ma jednolitego aktu prawnego, w którym zostałyby całościowo określone zadania dotyczące użycia sił zbrojnych podczas sytuacji kryzysowych. Z wielu aktów prawnych wynika, że Siły Zbrojne RP wspierają organy administracji publicznej oraz społeczeństwo w przypadku zaistnienia niebezpieczeństwa i wytworzenia się sytuacji kryzysowej. Zakres wsparcia i zadania zostały ujęte w ustawach, rozporządzeniach i strategiach, ale również w dokumentach resortu obrony narodowej m.in. w zarządzeniach, decyzjach Ministra Obrony Narodowej oraz w rozkazach Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego.

W Strategii Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej zapisano, że Siły Zbrojne RP będą brać udział w narodowym systemie zarządzania kryzysowego, rozwijać swoją zdolność do udzielania pomocy organom administracji publicznej oraz społeczeństwu podczas klęsk żywiołowych oraz katastrof wywołanych przez człowieka (Strategia 2014, s. 31).

Kolejny akt prawny, który określa zadania realizowane przez Siły Zbrojne RP, to Ustawa o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej. Zgodnie z tą ustawą Siły Zbrojne RP mogą brać udział w zwalczaniu klęsk żywiołowych i usuwaniu ich skutków, w działaniach antyterrorystycznych i z obszaru ochrony mienia, akcjach poszukiwawczych oraz ratowania lub ochrony zdrowia i życia ludzi, oczyszczaniu terenów z materiałów wybuchowych i niebezpiecznych wojskowego pochodzenia oraz ich unieszkodliwianiu, a także w wykonywaniu czynności z obszaru zarządzania kryzysowego (Dz.U. z 1967 r. Nr 44, poz. 220, z późn. zm).

Zgodnie z ustawą o stanie klęski żywiołowej, pododdziały lub oddziały Sił Zbrojnych RP mogą być przekazane do dyspozycji wojewody przez Ministra Obrony Narodowej, jeżeli użycie innych sił i środków jest niemożliwe lub niewystarczające na obszarze, w którym doszło do klęski żywiołowej (Dz.U. z 2002 r. Nr 61, poz. 558, art. 18, ust. 1).

Następny akt prawny to Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji. W ustawie zapisano, że „jeżeli użycie uzbrojonych oddziałów i pododdziałów Policji okaże się niewystarczające, do pomocy oddziałom i pododdziałom Policji mogą być użyte oddziały i pododdziały Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (...) na podstawie postanowienia Prezydenta RP wydanego na wniosek Prezesa Rady Ministrów” (Dz.U. z 1990 r. Nr 30, poz. 179, art. 18).

Kolejny obszar, w którym Siły Zbrojne RP będą pomagać w rozwiązywaniu sytuacji kryzysowych, to udzielenie pomocy Państwowej Straży Pożarnej. Z ustawy o Państwowej Straży Pożarnej wynika, że „zadania przewidziane dla Państwowej Straży Pożarnej w komórkach i jednostkach organizacyjnych podległych Ministrowi Obrony Narodowej albo przez niego nadzorowanych wykonuje Wojskowa Ochrona Przeciwpożarowa w trybie i na zasadach określonych, w drodze rozporządzenia, przez Ministra Obrony Narodowej w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw wewnętrznych” (Dz.U. z 1991 r. Nr 88, poz. 400, art. 3, ust.1). W rozporządzeniu Ministra Obrony Narodowej zapisano, że Wojskowa Ochrona Przeciwpożarowa organizuje i prowadzi akcje ratownicze w czasie walki z pożarami oraz likwidacji innych miejscowych zagrożeń (Dz.U. z 1992 r. Nr. 66, poz. 334, § 1).

Na podstawie ustawy o Państwowym Ratownictwie Medycznym Siły Zbrojne RP mają obowiązek włączyć do systemu ratownictwa medycznego zespołów ratownictwa medycznego, lotniczych grup poszukiwawczo-ratowniczych podległych MON oraz współdziałania z jednostkami systemu, które biorą udział w działaniach ratowniczych zarządzania kryzysowego (Dz.U. z 2006 r. Nr 191, poz. 1410, art. 15).

W zakresie ratownictwa radiologicznego sektor cywilny jest wspierany przez Siły Zbrojne RP na podstawie ustawy Prawo atomowe (Dz.U. z 2001 r. Nr 3, poz. 18).

W ramach ratownictwa morskiego Siły Zbrojne RP wspierają Straż Graniczną na podstawie ustawy o ochronie żeglugi i portów morskich. Z ustawy wynika, że po wyczerpaniu przez Straż Graniczną środków własnych, Minister ON może wydać decyzję o zastosowaniu na polskich obszarach morskich niezbędnych środków, które zminimalizują skutki sytuacji kryzysowej (Dz.U. z 2008 r. Nr 171, poz. 1055, art. 27, ust.1).

Użycie wybranych jednostek SZ RP

Zadaniem Sił Zbrojnych RP podczas pokoju jest zapewnienie sił niezbędnych do zagwarantowania bezpieczeństwa państwa w sytuacjach niemilitarnych zagrożeń, a także pomoc w zakresie przeciwdziałania i usuwania skutków sytuacji kryzysowych (Doraczyńska 2011, s. 76).

Na podstawie ustawy o zarządzaniu kryzysowym Siły Zbrojne RP w fazie reagowania mogą wykonywać następujące zadania:

- współuczestnictwo w zwalczaniu klęsk żywiołowych i ich skutków;
- współdziałanie w monitorowaniu zagrożeń;
- wykonywanie zadań poszukiwawczo-ratowniczych;
- wykonywanie czynności związanych z oceną konsekwencji zjawisk na terenie występowania niebezpieczeństw;
- ewakuacja i tymczasowe zapewnienie bytu ewakuowanej ludności;
- izolowanie zagrożonych miejsc i współdziałanie w ochronie pozostawionego mienia;

- realizowanie prac wymagających użycia specjalistycznego sprzętu technicznego i materiałów wybuchowych z zasobów Sił Zbrojnych RP;
- prowadzenie prac zabezpieczających, ratowniczych i ewakuacyjnych przy zagrożonych obiektach budowlanych i zabytkach;
- likwidacja niebezpiecznych materiałów oraz ich unieszkodliwianie;
- usuwanie skażeń chemicznych, biologicznych i promieniotwórczych oraz zakażeń biologicznych;
- współudział w zapewnieniu przejezdności szlaków komunikacyjnych;
- udzielanie pomocy medycznej i realizacja zadań sanitarnohigienicznych i przeciwepidemicznych (Dz.U. z 2007 r. Nr 89, poz. 590, art. 25, ust.3).

W Siłach Zbrojnych RP opracowano i wdrożono na wszystkich szczeblach dowodzenia „Plan użycia oddziałów i pododdziałów Sił Zbrojnych RP w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowych”, który posiada załączniki w postaci szczegółowych planów odnoszące się do obszarów zarządzania kryzysowego. Są to:

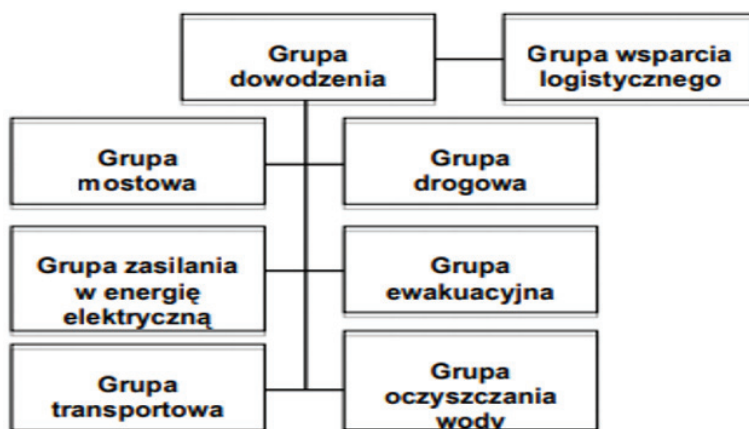
- plan użycia Sił Zbrojnych RP w obronie przed terroryzmem;
- plan użycia Sił Zbrojnych RP w zwalczaniu powodzi i zjawisk lodowych;
- plan użycia Sił Zbrojnych RP w akcji odśnieżania;
- plan użycia Sił Zbrojnych RP w akcjach ratowniczo-gaśniczych i w usuwaniu skutków pożarów przestrzennych;
- plan użycia Sił Zbrojnych RP w likwidacji skutków awarii technicznych z toksycznymi środkami przemysłowymi (TŚP) i wypadków radiacyjnych;
- plan użycia Sił Zbrojnych RP w oczyszczaniu terenu z przedmiotów wybuchowych i niebezpiecznych;
- plan użycia Sił Zbrojnych RP w akcjach poszukiwawczo-ratowniczych;
- plan działań przeciwepidemicznych (Szczurek 2009, s. 125).

Plany szczegółowe zawierają uregulowania prawne udziału Sił Zbrojnych RP podczas działań w sytuacjach kryzysowych oraz zadania powierzone Siłom Zbrojnym w związku z zaistniałym niebezpieczeństwem.

Na podstawie planu udziału SZ RP w obronie przed terroryzmem są wydzielane specjalne jednostki, okręty Marynarki Wojennej, samoloty oraz śmigłowce, a także angażowany jest wywiad i elementy systemu obrony przeciwlotniczej w celu przeprowadzenia akcji antyterrorystycznych. Szczególne znaczenie w zwalczaniu powodzi i zatorów lodowych mają bataliony ratownictwa inżynieryjnego, które dysponują sprzętem przepławowym w celu ratowania ludności oraz dowozu podstawowych rzeczy (żywność, woda pitna, ubrania, leki) dla powodziarzy. Siły Zbrojne RP również biorą udział w akcji odśnieżania szlaków komunikacyjnych i obiektów infrastruktury, które mają istotne znaczenie w funkcjonowaniu kraju, gdy siły i środki Ministerstwa Infrastruktury okazały się niewystarczające.

W akcjach ratowniczo-gaśniczych i usuwaniu konsekwencji pożarów bierze udział Wojskowa Ochrona Przeciwożarowa, która zajmuje się rozpoznawaniem zagrożeń pożarowych oraz zajmuje się prowadzeniem szkoleń na temat ochrony przeciwpożarowej.

Chemiczne i Radiacyjne Zespoły Ratownictwa biorą udział w akcjach rozpoznawania i usuwania skutków awarii chemicznych oraz radiacyjnych wypadków. Siły Zbrojne w ramach Systemu Poszukiwania i Ratownictwa Lotniczego organizują oraz prowadzą akcje poszukiwawczo-ratownicze w przypadku katastrofy statku powietrznego wojskowego lub cywilnego. Siły Zbrojne są w stanie wydzielić do takich akcji grupy naziemnego poszukiwania. Na Morzu Bałtyckim działa Marynarka Wojenna, która wydziela siły i środki. Systemem Poszukiwania i Ratownictwa Lotniczego objęty jest rejon Morza Bałtyckiego oraz 100-kilometrowy pas lądu, który przebiega wzdłuż wybrzeża Polski. Kolejnym możliwym przedsięwzięciem Sił Zbrojnych RP są zadania prewencyjne, rozpoznania sanitarnohigienicznego i epidemiologicznego oraz likwidacji tych zagrożeń. W działaniach niemilitarnych bierze także udział Żandarmeria Wojskowa realizująca zadania w zakresie przeciwdziałania klęskom żywiołowym i w likwidacji ich skutków. Żandarmeria Wojskowa kontroluje osoby i miejsca, a także prowadzi dochodzenia i czynności operacyjno-rozpoznawcze w obszarach kryzysu.



Rys. 1. Przykładowa struktura Wojskowych Jednostek Odbudowy

Źródło: Paterak S, Wojskowe Jednostki Odbudowy jako element systemu reagowania kryzysowego, *Logistyka* 2014, nr 5, s. 122

Na rysunku 1 zobrazowano wariantową strukturę Wojskowych Jednostek Odbudowy. Kluczowymi elementami Sił Zbrojnych RP z punktu widzenia fazy odbudowy są Wojskowe Jednostki Odbudowy (WJO) powstałe w 2013 roku.

WJO są to zgrupowania zadaniowe, które zostały utworzone na bazie już istniejących jednostek inżynierskich. Korzyścią z ich powołania jest większe zaangażowanie wojska w usuwanie skutków klęsk żywiołowych.

WJO składają się z ośmiu grup wykonujących poszczególne zadania:

- grupa dowodzenia – przeznaczona jest do rozpoznania i planowania wstępnych prac w obszarach dotkniętych klęską oraz współdziała z przedstawicielem gminy do spraw reagowania kryzysowego, a także jest odpowiedzialna za określenie optymalnego składu wydzielanej zadaniowej grupy;
- grupa mostowa – zajmuje się naprawą oraz budową tymczasowych przepraw z drewnianych konstrukcji i stalowo-drewnianych lub gotowych składanych mostów, które są użyczone z resortu transportu. Grupa mostowa posiada sekcję przygotowania elementów (przygotowywanie elementów konstrukcji mostów – dźwigary, pale, nawierzchnie jezdne), sekcję montażową (montowanie konstrukcji mostowych na wodnej przeszkodzie) oraz sekcję budowy podpór (budowanie podpór palowych);
- grupa drogowa – tymczasowo odbudowuje uszkodzoną infrastrukturę drogową, ma możliwość przemieszczania mas ziemnych na bliskie odległości oraz usuwania zwalonych na szlaki komunikacyjne drzew, ponadto napełnia worki piaskiem, odbudowuje wały przeciwpowodziowe, wyrównuje drogi oraz usuwa pokrywy śnieżne;
- grupa zasilania w energię elektryczną – zajmuje się produkcją energii elektrycznej (przez agregaty prądotwórcze), zasilaniem w energię elektronarzędzi oraz rozwinięciem linii energetycznej.
- grupa ewakuacyjna – prowadzi czynności poprzez użycie łodzi, pływających transporterów, a także pojazdów ciężarowo-terenowych. Ewakuuje ludność i ich mienie oraz ma możliwość wypompowywania wody z zalanych budynków lub obiektów;
- grupa transportowa – zapewnia transport ludzi, przewozi materiały sypkie, elementy konstrukcyjne i kontenery, a także ma możliwość transportu sprzętu i wyposażenia, które są potrzebne dla innych grup zadaniowych;
- grupa oczyszczania wody – oczyszcza wodę dla cywilnej ludności oraz grup zadaniowych, ma możliwość zaopatrywania w wodę cysterną 3000 litrów;
- grupa zabezpieczenia logistycznego – może udzielić logistycznego i medycznego wsparcia dla ludności poszkodowanej, ale zakres takich zadań jest ustalany z władzą gminy. Grupa ma możliwość także przygotowywania posiłków, zabezpieczenia socjalnego oraz dostarczania materiałowych środków (np. paliwo) do grup zadaniowych (Petrak 2014, s. 1222-1223).

Na wykonywanie zadań, które są związane ze zwalczaniem niemilitarnych zagrożeń przez Siły Zbrojne RP wpływa wiele czynników, m.in. czas aktywacji Sił Zbrojnych, obszar zagrożenia, a także wyposażenie Sił Zbrojnych RP.

Współdziałanie jednostek organizacyjnych Sił Zbrojnych z wybranymi służbami RP

Sytuacja kryzysowa jest trudna do opanowania, ponieważ w sposób rzeczywisty traci się kontrolę nad jej rozwojem. Zwięzła kooperacja organów bądź instytucji spowodować może minimalizację strat oraz szybkie opanowanie sytuacji, a także niesienie efektywnej pomocy poszkodowanym osobom. Z punktu widzenia skuteczności zadań ważne jest współdziałanie Sił zbrojnych RP ze służbami Rzeczypospolitej Polskiej. Wzajemne współdziałanie pełni kluczową rolę podczas wykonywania akcji ratunkowych oraz efektywnego wykonywania czynności z zakresu zarządzania kryzysowego.

Do podstawowych służb mundurowych, które wspierają Siły Zbrojne RP, należą:

- Państwowa Straż Pożarna,
- Policja,
- Straż Graniczna.

W celu zapewnienia efektywnej i sprawnej współpracy Sił Zbrojnych RP i Państwowej Straży Pożarnej 25 maja 2015 roku zostało zawarte Porozumienie o współpracy pomiędzy Komendantem Głównym Państwowej Straży Pożarnej a Dowódcą Generalnym Rodzajów Sił Zbrojnych.

Celem Porozumienia jest zapewnienie sprawnego i efektywnego współdziałania w celu ratowania życia i zdrowia ludzi, mienia, środowiska, zwalczania klęsk żywiołowych i likwidacji ich skutków oraz akcji poszukiwawczo-ratowniczych.

Działania ratownicze wykonywane w związku z wystąpieniem kryzysowych zdarzeń oraz związane z przeciwdziałaniem i likwidacją skutków klęsk żywiołowych to ważny zakres współpracy Sił Zbrojnych RP i PSP. Współpraca obejmuje wymianę informacji o zagrożeniach, dostarczanie specjalistycznego sprzętu oraz osobowe wsparcie wykonywanych działań ratowniczych.

W Siłach Zbrojnych funkcjonuje Wojskowa Ochrona Przeciwpożarowa (WOP). WOP prowadzi działania ratownicze podczas pożarów i klęsk żywiołowych, a także udziela pomocy specjalistycznej innym służbom, inspekcjom i strażom. W resorcie obrony narodowej WOP realizuje zadania Państwowej Straży Pożarnej.

Dokumenty prawne, które regulują użycie Sił Zbrojnych RP w obszarze wsparcia Policji w sytuacjach klęski żywiołowej to:

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej;
- Ustawa z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej;
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 lutego 2003 r. w sprawie szczegółowych zasad udziału oddziałów i pododdziałów Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w zapobieganiu skutkom klęski żywiołowej lub ich usuwaniu;

- Porozumienie Komendanta Głównego Żandarmerii Wojskowej i Komendanta Głównego Policji z dnia 8 maja 2013 r. o współpracy Policji z Żandarmerią Wojskową;
- Rozkaz Szefa Sztabu Generalnego Wojska WP z dnia 21 grudnia 2002 r. wprowadzający plan użycia oddziałów i pododdziałów Sił Zbrojnych RP w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowej.

Z powyższych aktów prawnych wynika, że „Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej mogą brać udział ponadto w zwalczaniu klęsk żywiołowych, nadzwyczajnych zagrożeń środowiska i likwidacji ich skutków oraz w akcjach poszukiwania i ratowania życia” (Dz.U. z 1967 r. Nr 44 poz. 220, art. 3 ust. 1a).

Kluczowe zadania wykonywane przez Siły Zbrojne RP wspólnie z Policją podczas klęski żywiołowej to:

- współudział w monitorowaniu niebezpieczeństw;
- wykonywanie czynności poszukiwawczo-ratowniczych;
- ewakuacja poszkodowanych ludzi i ich mienia;
- odgradzanie terenu, w którym występuje zagrożenie lub obszaru prowadzenia akcji ratowniczej;
- usuwanie skażeń oraz zakażeń biologicznych;
- wykonywanie zadań wiążących się z naprawą oraz odbudową infrastruktury technicznej;
- zapewnienie przejazdów na szlakach komunikacyjnych;
- zapewnienie pomocy medycznej oraz realizowanie czynności przeciwepidemicznych i sanitarno-higienicznych.

Planowaniem użycia oddziałów i pododdziałów Sił Zbrojnych RP w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowych zajmuje się Sztab Generalny Wojska Polskiego, natomiast Dowództwo Operacyjne Rodzajów Sił Zbrojnych jako Centrum Zarządzania Kryzysowego resortu Obrony Narodowej bierze udział w planowaniu oraz podejmuje przedsięwzięcia zarządzania kryzysowego. Szczegółowe plany użycia oddziałów i pododdziałów Sił Zbrojnych RP dotyczą m.in. zwalczania powodzi i zjawisk lodowych, udziału w akcjach ratowniczo-gaśniczych i likwidacji skutków pożarów, udziału w akcjach odśnieżania, a także udziału w akcjach poszukiwawczo-ratowniczych, usuwania skutków awarii technicznych oraz udziału w przewyciężaniu epidemii.

Siły Zbrojne RP przydzielają odpowiednie siły i środki w sytuacji, która wymaga wsparcia działań Policji. Pomoc, która jest udzielana Policji w klęsce żywiołowej zależy od rodzaju efektów wywołanych awariami technicznymi, siłami natury bądź działalnością ludzi.

W akcji usuwania skutków zatorów lodowych oraz powodzi Siły Zbrojne RP udostępniają środki i siły do użycia w ciągu całej doby. Siły Zbrojne RP w zwalczaniu skutków powodzi wspierają oddziały i pododdziały Policji w ewakuowaniu

ludzi i ich mienia z terenów zalanych, stworzeniu miejsc do pobytu poszkodowanej społeczności oraz ubezpieczając dobra kultury. W walce z pożarami Siły Zbrojne RP wspierają Policję, ewakuując osoby oraz ich mienie z terenów zagrożonych pożarem, a także prowadzą nadzór nad porządkiem w ruchu ulicznym.

Podczas skażeń środowiska Siły Zbrojne RP zapewniają cztery Chemiczne i Radiacyjne Zespoły Awaryjne (ChRZA), które są specjalistycznymi formacjami wojsk obrony przeciwchemicznej, wojskowej służby zdrowia oraz wojsk inżynierskich. W ramach współdziałania zespoły awaryjne ewakuują ludzi ze skażonych terenów, usuwają materiał oraz substancje niebezpieczne, usuwają biologiczne zakażenia oraz zapewniają medyczną pomoc. Natomiast Żandarmeria Wojskowa izoluje skażony teren oraz pełni kontrolę nad ruchem drogowym.

W czasie wystąpienia epidemii zespoły rozpoznania biologicznego Sił Zbrojnych RP dokonują rozpoznania czynnika biologicznego oraz oceniają i przewidują efekty epidemii (Falecki 2003, s. 63). Siły Zbrojne RP pomagają Policji w działaniach prewencyjnych oraz izolują obszar epidemii.

Żandarmeria Wojskowa (ŻW) jest wyodrębnioną i wyspecjalizowaną służbą, która wchodzi w skład SZ RP. Żandarmeria Wojskowa wykonuje zadania na podstawie Ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 roku o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych.

Do czynności wykonywanych przez ŻW należą:

- ochrona życia i zdrowia ludzi oraz mienia wojskowego przed zamachami, które naruszają te dobra;
- współdziałanie z polskimi, a także z zagranicznymi służbami, które zajmują się zapewnieniem bezpieczeństwa i porządku publicznego;
- zwalczanie klęsk żywiołowych oraz usuwanie ich skutków;
- uczestniczenie w akcjach poszukiwawczych, ratowniczych oraz humanitarnych (Krzyszowski 2008, s. 75).

W przypadku występowania klęsk żywiołowych ŻW udziela pomocy Policji na podstawie Ustawy o Policji.

Działania realizowane przed ŻW w sytuacjach kryzysowych to:

- kontrolowanie osób i miejsc;
- zabezpieczanie rejonu działań;
- kontrolowanie ruchu drogowego;
- izolowanie terenu;
- kierowanie objazdami;
- obserwowanie terenu;
- prowadzenie działań poszukiwawczo-ratowniczych;
- udział w usuwaniu skutków klęsk żywiołowych oraz katastrof.

Podczas akcji odśnieżania wojsko odśnieża stacje kolejowe, lotniska, drogi publiczne oraz inne ważne obiekty, których terenowe organy administracji państwowej nie są w stanie odśnieżyć. Siły Zbrojne RP zapobiegając skutkom klęsk żywiołowych, realizują zadania uregulowane przez upoważnione jednostki administracji państwowej, natomiast pozostają pod dowództwem swoich przełożonych.

Siły Zbrojne RP, a zwłaszcza Marynarka Wojenna oraz Siły Powietrzne, wzmacniają Straż Graniczną.

Współdziałanie Marynarki Wojennej ze Strażą Graniczną w przestrzeni powietrznej w obszarze ochrony granicy państwowej polega na zachowaniu stałej łączności i przesyłaniu przez współdziałające jednostki informacji, które dotyczą zlokalizowania statków powietrznych (samolotów, śmigłowców, szybowców, lotni, balonów, sond) przelatujących przez granicę państwa na wysokości do 500 m, monitorowania awarii statków powietrznych oraz sygnałów przywoływania pomocy, planowanych lotów statków na niskich wysokościach w obszarze strefy nadgranicznej (Dz.U. z 1990 r. Nr 78, poz. 462, art. 19, ust. 2b). Siły Powietrzne biorą udział w udzielaniu pomocy statkom, które znajdują się w awaryjnych sytuacjach w strefie nadgranicznej.

Współdziałanie Marynarki Wojennej ze Strażą Graniczną obejmuje:

- odkrywanie przestępstw skierowanych przeciwko nienaruszalności granicy kraju;
- wykrywanie jednostek pływających, które zagrażają pokojowi, porządkowi publicznemu lub bezpieczeństwu RP;
- wykrywanie obcych okrętów wojennych i samolotów wojskowych na polskich obszarach morskich;
- wykrywanie w zasięgu obserwacji technicznej i wzrokowej nierozpoznanych wodnych obiektów oraz powietrznych statków;
- zaobserwowanie awarii jednostek pływających i statków powietrznych oraz sygnałów wzywania pomocy;
- zaobserwowanie zanieczyszczeń powierzchni na polskich obszarach morskich lub w rejonach zagrażających tym obszarom;
- eksploatawanie polskich obszarów morskich oraz naruszenia przez statki przepisów tych obszarów;
- planowanie ćwiczeń na morzu.

Realizacja wspólnych działań przez Policję i Siły Zbrojne podnosi poziom wykonywanych zadań w zakresie likwidacji skutków klęsk żywiołowych oraz utrzymania porządku podczas stanu klęski żywiołowej. Podsumowując, wzajemna współpraca służb Rzeczypospolitej Polskiej jest istotnym elementem systemu obronnego Rzeczypospolitej Polskiej, który wpływa na obronną gotowość państwa oraz na zapewnienie bezpieczeństwa i porządku publicznego.

Przykłady funkcjonowania Wojskowych Jednostek Odbudowy na obszarze Polski

Wojskowe Jednostki Odbudowy (WJO) wkraczają do działania, kiedy cywilne mienie niszczą żywioły – wichury lub powodzie.

Przykładem wykorzystania WJO do likwidacji skutków klęsk żywiołowych jest sytuacja w gminie Mszana Dolna. Gmina Mszana Dolna nie była w stanie przywrócić dojazdu dla mieszkańców, dlatego zwrócono się do Wojewody Małopolskiego o pomoc w realizacji tego zadania. Z kolei Wojewoda Małopolski wystąpił do Ministra Obrony Narodowej o skierowanie do Gminy Mszana Dolna Jednostek Inżynieryjnych Wojska Polskiego w celu wybudowania mostów tymczasowych typu DMS. Umowa cywilnoprawna została podpisana pomiędzy przedstawicielami gminy Mszana Dolna a dowódcą 3 Batalionu Inżynieryjnego w Nisku. Wojskowi zerwali stary most żelbetowy przez katastrofalne wezbranie potoku podczas intensywnych opadów atmosferycznych, które wystąpiły w dniach 6-7 sierpnia 2014 r. W okresie ok. dwóch tygodni żołnierze z wykorzystaniem ciężkiego sprzętu specjalistycznego (m.in. UMI – uniwersalna maszyna inżynieryjna, kafar KP-2S, elektrownie siłowe, dźwigi) postawili tymczasowy most typu DMS-65 o długości około 35 m.



Rys. 2. Składanie mostu DMS-65 przez żołnierzy WJO

Źródło: <http://archiwum.sadeczanin.info/gospodarka,6/w-kasinie-wielkiej-wojsko-odbuduje-zerwany-most,62852> (dostęp: 22.02.2014)

Rysunek 2 przedstawia żołnierzy z batalionu inżynieryjnego podczas składania mostu DMS-65. Drugim przykładem działalności Wojskowych Jednostek Odbudowy jest wydarzenie w powiecie włodawskim na obszarze gminy Hanna. W kwietniu 2013 roku na obszarze powiatu włodawskiego wystąpiła powódź, którą można sklasyfikować jako klęskę żywiołową. Tereny położone do 3 km od koryta rzeki Bug zostały zalane. Miejscowościami najbardziej zagrożonymi w powiecie włodawskim były Dołhobrody oraz Kuzawka położone w gminie Hanna.



Rys. 4. Remont dróg w gminie Hanna

Źródło: <http://www.polska-zbrojna.pl/home/articleshow/15689?t=Wojskowe-Jednostki-Odbudowy-na-rzecz-spolczenstwa> (dostęp: 10.03.2020)



Rys. 5. Naprawa drogi pożarowej w CSWL

Źródło: <http://poligonowewiesci.pl/wojskowa-jednostka-odbudowy-w-dzialaniu-,a352>

Wojskowe Jednostki Odbudowy nie tylko biorą udział w likwidacji skutków sytuacji kryzysowych. Co roku w sierpniu w powiecie włodawskim w miejscowości Zbereże saperzy z Dębłina budują most pontonowy na Bugu łączący dwie przygraniczne miejscowości: Zbereże po stronie polskiej i Adamczuki po stronie ukraińskiej. Mosty zostały wybudowane w ramach cyklicznej imprezy, jaką są Europejskie Dni Dobrosąsiedztwa. Długość przeprawy to 55 m, szerokość 4,5 m.

W 2017 roku ze względu na niski poziom wód rzeki żołnierze nie mogli użyć kutra. Wszelkie prace, w tym mocowanie i kotwiczenie pontonów, musieli wykonywać bez ciężkiego sprzętu. Po zakończeniu budowy mostu żołnierze czuwali cały czas nad bezpieczeństwem osób korzystających z wybudowanego mostu oraz pomagali funkcjonariuszom Straży Granicznej i Służby Celnej w kierowaniu ruchem.



Rys. 6. Most pontonowy na rzece Bug

Źródło: <https://chelm4free.wordpress.com/2017/04/28/11-15-08-2017-europejskie-dni-dobrosiedztwa/> (dostęp: 10.03.2020)

Doświadczenia ostatnich lat uwiadcniają, że coraz częściej występują anomalie pogodowe, takie jak powódź lub kilkugodzinna ulewa, która później przeradza się w lokalną powódź. Dzięki wydzieleniu Wojskowych Jednostek Odbudowy zwiększyły się możliwości „saperów” wojskowych w zakresie odbudowy zniszczonych dróg, mostów i wałów przeciwpowodziowych, ewakuacji ludzi i mienia w razie powodzi, wypompowywania wody z zalanych budynków, zasilania w energię elektryczną odciętych miejscowości, a także niszczenia zatorów lodowych. Tworzenie nowych służb ratowniczych w oparciu o pododdziały inżynieryjne jest krokiem w dobrym kierunku.

Zakończenie

Przemiany ustrojowe, które zaszły w Polsce na przełomie dwóch dekad, miały wpływ na konkretne zadania w zakresie prawno-organizacyjnym w funkcjonowaniu systemu bezpieczeństwa państwa. Mimo pozytywnych zmian w bezpieczeństwie, należy pamiętać, że w każdym kraju może dojść do wystąpienia sytuacji kryzysowych.

Siły Zbrojne RP odgrywają kluczową rolę w zapobieganiu, zmniejszaniu i likwidowaniu skutków zagrożeń niemilitarnych. Odpowiednie przygotowanie jednostek Sił Zbrojnych RP oraz ich strategii działania w codziennym funkcjonowaniu wpływa na rezultaty wykonywanych zadań w sytuacjach kryzysowych.

W warunkach niebezpieczeństwa regulacje prawne pozwalają Siłom Zbrojnym na bezzwłoczne i skuteczne podejmowanie działań w sytuacjach kryzysowych, a w szczególności podczas trwania klęsk żywiołowych. Odpowiednie i logiczne przygotowanie sił i środków Sił Zbrojnych RP, określenie obszaru funkcjonowania

oraz likwidowanie problemów, które poprzedzają powstanie zagrożenia zapewniają efektywność i skuteczność zadań wykonywanych przez Siły Zbrojne RP podczas sytuacji kryzysowych. Kolejne czynniki wpływające na efektywność przeprowadzanych zadań to wysoki profesjonalizm, gotowość i aktywność w czynnościach służbowych.

Podsumowując, trzeba podkreślić, iż rola wojska w systemie bezpieczeństwa i zarządzania kryzysowego jest istotna. Stacjonujące w poszczególnych częściach kraju jednostki zapewniają dodatkowe siły na wypadek pojawienia się zagrożeń, które przekraczają możliwości władz cywilnych.

Należy zwrócić uwagę także na ogromne znaczenie Sił Zbrojnych w funkcjonowaniu oraz udzielaniu pomocy innym służbom mundurowym. Warto zapamiętać, że przez ciągłe zmiany w doskonaleniu działalności Sił Zbrojnych w systemie bezpieczeństwa narodowego funkcjonowanie jednostek Sił Zbrojnych podczas sytuacji kryzysowych jest skuteczne. Pozwala to na sprawne przejście struktur od działania w codziennych warunkach do działania w warunkach szczególnych niebezpieczeństw.

BIBLIOGRAFIA

- [1] DORACZYŃSKA, A. (red.), 2011. *Zarządzanie siłami i środkami militarnymi oraz pozamilitarnymi na szczeblu województwa podczas likwidacji skutków sytuacji kryzysowej*. Warszawa AON.
- [2] DUCZMAŁ, W., POKUSA, T. (red.), 2009. *Zarządzanie kryzysowe i działania logistyczne na przykładzie wybranych instytucji*. Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu.
- [3] FALECKI, J., 2003. *Wsparcie Policji przez Siły Zbrojne RP w warunkach stanu klęski żywiołowej i stanu wyjątkowego*. Komenda Główna Policji, Legionowo.
- [4] KACZMARCZYK, B., FALECKI, J., 2014. *Zarządzanie kryzysowe – teoria i praktyka* [w:] B. Kaczmarczyk, P. Kobes, *Racjonalizacja systemu zarządzania kryzysowego. Wprowadzenie do problematyki prawno-organizacyjnej*, Wydawnictwo Państwowej Szkoły Zawodowej im. Witelona, Legnica.
- [5] KITLER, W., SKRABACZ, A., 2010. *Bezpieczeństwo ludności cywilnej. Pojęcie, organizacja i zadania w czasie pokoju, kryzysu i wojny*. Towarzystwo Wiedzy Obronnej, Warszawa.
- [6] KOZŁOWSKI, Z., NOSEK, W., 2008. *Sytuacje kryzysowe*, Wydawnictwo Szkoły Policji, Piła.
- [7] KRZESZOWSKI, W., 2008. *Wojsko w niemilitarnych sytuacjach kryzysowych. Dowodzenie i współdziałanie*. AON, Warszawa.
- [8] PATERAK, S., 2014. *Wojskowe Jednostki Odbudowy jako element systemu reagowania kryzysowego*, *Logistyka* nr 5/2014.
- [9] Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 24 sierpnia 1992 r. w sprawie zasad i trybu wykonywania zadań przez Wojskową Obronę Przeciwożarową, Dz.U. z 1992 r. Nr. 66, poz. 334.
- [10] *Strategia bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2014.
- [11] SZCZUREK, T., 2009. *Resort obrony narodowej w zarządzaniu kryzysowym w latach 1989-2009*, WAT, Warszawa.
- [12] Ustawa z dnia 4 września 2008 r. o ochronie żeglugi i portów morskich, Dz.U. z 2008 r. Nr 171, poz. 1055.
- [13] Ustawa z dnia 12 października 1990 r. o straży granicznej, Dz.U. z 1990 r. Nr 78, poz. 462.
- [14] Ustawa z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej, Dz.U. z 2002 r. Nr 61, poz. 558.
- [15] Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej.

-
- [16] Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o Państwowej Straży Pożarnej, Dz.U. z 1991 r. Nr 88, poz. 400.
- [17] Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym, Dz.U. z 2007 r. Nr 89, poz. 590.
- [18] Ustawa z dnia 29 listopada 2000 r. Prawo atomowe, Dz.U. z 2001 r. Nr 3, poz. 18.
- [19] Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji, Dz.U. z 1990 r. Nr 30, poz. 179.
- [20] Ustawa z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym, Dz.U. z 2006 r. Nr 191, poz. 1410.
- [21] <http://archiwum.sadeczanin.info/gospodarka,6/w-kasinie-wielkiej-wojsko-odbuduje-zerwany-most,62852> (dostęp: 10.03.2020).
- [22] <https://chelm4free.wordpress.com/2017/04/28/11-15-08-2017-europejskie-dni-dobrosąsiedztwa> (dostęp: 10.03.2020).
- [23] <http://poligonowewiesci.pl/wojskowa-jednostka-odbudowy-w-dzialaniu-,a352> (dostęp: 10.03.2020).
- [24] <http://www.polska-zbrojna.pl/home/articleshow/15689?t=Wojskowe-Jednostki-Odbudowy-narzez-spolczenstwa> (dostęp: 10.03.2020).
- [25] http://www.straz.gov.pl/aktualnosci/lista_aktualnosci/Porozumienie-o-wspolpracy-pomiedzy-Komendantem-Glownym-PSP-a-Dowodca-Generalnym-Rodzajow-Sil-Zbrojnych-/idn:35501 (dostęp: 10.03.2020).

